

Дојна Галић Бар, „Куглица“, Рашка школа, Београд, 2008.

Апокалипса коју (до)носимо



Још један необчан роман, како по приповедачком поступку тако и по самој причи и обртима које доноси, изникао је из пера Дојне Галић Бар.

Већ сам назив романа „Куглица“, веома је интригантан и тера нас да се запитамо о каквој куглици је реч и каква тема се

може крити иза таквог наслова. Али, одмах на почетку дела ауторка нам кроз опис града Плезентвила, у коме је смештена радња, вешто сугерише одговор. На улазу у овај град задовољства, налазе се рекламе са рулетом. Куглица рулета мами да окушамо срећу, али ако даље задирете у садржај романа схватате да је рулет овде само метафора за сваки облик коцке, симбол порока који уништавају оне који заврте то коло. Савремени човек, огрезао у пороке, свакодневно се коцка уместо новца улажући сопствени живот, сопствену судбину, судбину ближњих, судбину држава, судбину човечанства.

Плезентвил некада миран и традицијама разних досељеничких породица обојен град постао је гето најгорих порока, док је на другој страни реке која га дели, никао град светлости и богатства у коме су присутни сви они пороци као у источном сиротињском делу, али се не виде на први поглед јер су скривени под бљештавилем реклама, новца и материјалне лепоте. Широки и детаљан опис града, у коме се налази затвор са најозлоглашенијим криминалцима и убицама, као и наговештај да се спрема потера, сугестивно делује на формирање наших очекивања. Међутим, од самог почетка романа Дојна Галић Бар се поиграва читаоцима. И баш као што нас куглица рулета држи у неизвесности док се окреће, тако нас и списатељица све до краја романа држи у неизвесности, о каквој је потери реч, који је њен смисао и циљ. А на крају када се заустави куглица, односно потера оконча, доживимо изненађење. Позитивно или негативно, зависи искључиво од среће и од нашег приступа коцки, како животној тако и оној на рулету.

Ко ће нас водити кроз ову причу, ко ће нам помоћи да пратимо куглицу, или ко ће завртети куглицу коју треба да пратимо, следеће је што се запитамо.

Конор, нуклеарни физичар, научник, који ради за Пентагон, пореклом из Енглеске, са својом женом Елеонором која је дошла из Шпаније, први су ликови са којима се срећемо. Али, Конор умире на мистериозан начин на

самом почетку романа, Елеонора се након његове смрти враћа у завичај. И таман помислимо ту је крај приче о њима, али следи изненађење. Иако мртав Конор је стално присутан у сећању своје жене и тројице пријатеља Рајана, Тома и Матеја, који обављају потеру. Истовремено, Конор је и покретач радње јер је, оставивши свој дневник у коме разоткрива тајне својих другова, унео семе раздора и страха, уцену и претњу.

Потера се одвија током ноћи и раних јутарњих часова. Обавијени маглом Том, Рајан и Матеј крећу се прљавим и суморним просторима па све то, као и недефинисаност узрока и мотивације саме потере, ствара једну кафкијанску атмосферу праћену сликом још веће деградације и дехуманизације појединца од оне коју срећемо код Кафке.

Током потере одмотава се клупко међусобних односа четворице пријатеља још од детињствата. Кроз слику њихових живота и међусобних односа добијамо и слику целог друштва у коме се појединац формира. То је слика апокалиптичног друштва у коме је уживање без граница постало једини циљ модерног човека, врхунска вредност коју треба достићи и по цену страдања других па и својих најближих. Проласком тројице учесника потере кроз улице, борделе и клубове Плезентвила у којма царују сви и најморбиднији облици перверзија и порока добија се слика психичког растројства и дезоријентисаности савременог човека који посеже за спасом у пилулама, алкохолу, дроги и другим деструктивним вентилима пражњења стреса попут секса и убијања. Љубав као племенито осећање је смешна модерном свету, она припада свери лажних односа јер више нико не верује у њу, као што више нема вишег смисала и циља у животу, живи се за тренутак задовољства. Свет у коме се цени врлина нестао је из овог града, врлине су нешто што се исмева што је застарело. Неморал се правда изговором да је то продукт развоја друштва, а да је традиционални морал нешто застарело што кочи напредак. Задовољити нагоне, не спутавати чула, ослободити енергију, по цену извршења злочина главни је императив коме се тежи. Други императив је новац који даје моћ, а трећи напредак технологије којом се овладава другима, технологије којом се стиче моћ силом и која се користи да се мали народи и државе држе у покорности.

Роман „Куглица“ нам заправо скреће пажњу шта се дешава када човек нема страха ни од казне на земљ, ни од казне на небу. Атеизам и моћ новца дају му апсолутну слободу и на једном и на другом свету, земаљском и небеском. А на земљи као последица тога настаје апокалипса.

Још једна последица пада човека јесте и привид. Привид истине, привид лепоте, које могу бити праве и вечне једино ако су духовне. Ништа није онакво како нам се чини на први поглед. Углађена богата господа и лепе жене, анђеоског и детиње наивног лика, попут Томове и Рајанове жене, у ствари су оличење најгорих порока и декаденције. Двоструки животи, двоструке личности, обмане између самих пријатеља,

актера романа, разоткривају се током потере. Али током ње истовремено и нас читаоце списатељица вешто заваравала, обмањује као да хоће да нам поручи: Немојте бити толико сигурни да све видите и схватате на прави начин.

Рођен са црвеном флеком преко дела лица Конор као дечак живи живот обележеног. Тај телесни недостатак надомешћује душевном лепотом и генијалношћу ума. Но, живот у свету у коме је спољашња лепота једино мерило вредности оставља свој данак. Након операције коју обавља врхунски хирург, његова будућа жена Елеонора, он добија лице савршене лепоте, лице свеца, анђела. И рекли бисмо живот креће испочетка нестанком физичког деформитета, но, то савршено лице у свом изразу носи патњу и сету. Пластична хирургија је променила физички опис, али свет још није довољно напредовао да отклони оне много опасније деформације, оне много дубље ожилке, оне које носимо на души и у свести. Лице се може променити, али детињство, проживљено искуство, прошлост записана у нама, карактер, не може уклонити ни један савремени ласер ни хирург. Према томе, мало је човечанство напредовало. Његов напредак се свео само на материјално, физичко улепшавање, али не и на оплемењивање човека и излечење душе. Иако успешан и богат човек Конор је само човек са ожилцима, страховима и слабостима као и сваки други човек. Савршена лепота није донела и срећу и унутрашње испуњење. У дневнику у коме разобличава своје пријатеље он је оголио и своју душу, свој живот кроз искрену исповест о односу према мајци, свом деформитету и вољеној жени Елеонори. Његов дневник сведочи да и најгенијалнији умови могу запасти у ћорсокак, могу dospети у стање слабости. Његова исповест је исповест човека који осећа опасност са свих страна и који покушава да објасни трошност и раздуховљење природе.

И док су Том и Рајан, као и њихове жене, најгори друштвени шљам који се бави свим могућим облицима криминала и сексуалних перверзија, а који је захваљујући новцу заштићен сваке друштвене казне, Матеј је на другој страни друштвене лествице па, самим тим сачуван понора у који су они упали.

Том и Рајан су деца продукт богаташких, индустријских америчких породица, Матеј је из радничке досељеничке породице. И сам је остао радник у Рејмоновој породичној фабрици, а задужен је за кућу код Томове банке. Али ни њега на други начин није заобишла пошаст савременог света. Његова жена је хероински зависник и ради као проститутка. Од све тројице Матеј једино искрено жали за Конором, јер га је Конор штитио од садистичких иживљавања и тираније Рајана и Тома. Од тројице Конорових пријатеља, Матеј је једини који је сачувао у себи хришћанску душу, традиционално васпитање и морал, али који због тога и припадности нижем друштвеном слоју бива исмејан, понижаван. Но, и он све фрустрације нагомилане у себи, сав бес и незадовољство ослобађа, празни

на исти начин као и његови пријатељи Том и Рајан – пуцањем, убиством, пражњењем шаржера у беспомоћну жртву потере која се предаје.

Ко је бегунац, ко је прогоњени, од чега, од кога бегунац? Све време потере лебди питање. Одговором који стиже на крају романа отвориће се још једна енигма коју ћете морати сами да разрешите посматрајући и потеру и бегунца као метафору, као симбол.

Можда смо сви ми који носимо у себи морал, чистоту, доброту и хуманост, прогоњени у овом свету као невини, уплашени бели зечеви, на које су се из обести и задовољства убијања устремили носиоци зла и порока. Али, на крају романа, из Елеонориних дубоко лирских исповедних писама инспирисаних љубављу према човеку, животу, природи, извире утешна порука и нада да док год има чисте искрене и племените љубави живеће и човек.

Конор је презрео своје другове, као и цело друштво за које је стварао проналаске коришћене у војне сврхе. У свом дневнику он указује на провалију у коју срља савремена цивилизација. Оставља неку врсту опомене, упозорења човечанству да се мора мењати ако мисли да опстане. Једино повратак старим традиционалним вредностима, хришћанском моралу може спасити човеченство. Једино повратак духовности и уметности могу да допринесу формирању заветне барке спаса од лудила човека и времена у коме живимо у коме доминира привид слободе. Човек је заправо пао у нови облик ропства, зависности, али, не више од другог човека, већ од свих облика порока, и од материјалног и техничког света. Тај нови облик слободе-неслободе доноси човеку ослобођењеност и од дужности и одговорности према сопственом животу, према ближњима, према потомству према читавом човечанству, па је деструкција и самодеструкција резултат „слободе“ модерног човека.

Конор страда као појединац у коме се буди савест, у коме још није умрла душа, који показује спремност да се покаје, да се побуни да учини нешто за спас човечанства или бар својих ближњих, своје околине. Преображај у његовој души и свести, прешао је пут од служења демонским силама, за које је стварао оружја за убијање, на страну анђеоских сила које се боре за спасење човечанства и планете. Зато бива убијен када је био на домаку свог највећег открића које би помогло очувању планете, када одлучује да своје хумане проналаске остави УН да их подели целом свету. Убијен је у тренутку када је био срећан, када спознаје да је срећа у стварању новог живота, у љубави, у породици, у лепоти природе. Страда у тренутку када показује и најављује своје покајање, свој преображај. Његова смрт остаје мистерија, јер ауторка нам до краја романа не открива како је и од чега могао да умре човек који је био под непрестаним надзором полиције и тајних служби, а да нема сведока нити икаквих науци и технологији разумљивих узрока смрти. Али, иако нам не даје експлицитан одговор, она нам све време сугерише разрешење мистерије.

Страдао је од самих демонских сила које су завладале Америком, јер је служио Америци, чије је Плезентвил само оличење.

Трагично завршава и Матеј, који је поред Елеоноре, још једини лик који није своју душу продао ђаволу, човек који је сачувао и морал и веру и љубав, традиционално васпитање које је понео из своје породице. Но, чини се да нам кроз његову судбину списатељица скрећ пажњу да самим тим што пристајемо да живимо у неморалном свету, да за пријатеље и брачне другове имамо подводаче и убице ми, заправо, служимо слугама демона и не можемо остати недотакнути прљавштином сваке врсте. Непристајање и бекство из таквог света једини је спас, ако већ нисмо способни да се са њиме боримо. Матеј из тог света бежи у сећање на неке прошле дане сиромаштва, али испуњене срећом и топлином породичног дома. Спас од тог света Елеонора проналази сећајући се безбрижности и лепоте Малаге и чисте, нетакнуте природе и неискварених средина у којима је била заједно са Конором. За разлику од Матеја који се у своју оазу спаса може вратити само у сећању, Конор и Ерлеонора су били решени да напусте Америку и преселе се у Европу. Све идиличне слике природе из Елеонориног сећања дате су као контраст апокалиптичним сликама Плезентвила. Све те оазе мира спокојства лепоте и среће смештене су у угловима Европе, па их ауторка проналази и у нашој Србији. Једини лик који проналази срећу, јесте Елеонора која се враћа у родну Малагу.

И ето, на крају још једног одговора на питање са почетка: Зашто куглица?

Круг је затворен, рулет је стао, куглица је опет на месту са кога је кренула. Трагање за срећом је завршено.

Или вам једно искуство неће бити довољно па ћете можда дозволити себи још једну варку и завртети још један круг да би се опет вратили на почетак!

Марија Петричевић